

ACC. N:R M.7472 : 1-15

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
~~Socken:~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Direktör
Nils Charles Berg
Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

Adress: Storgatan 12, Höganäs. Födelsedag: 8/1

Vårfrudagen.	s. 1.
Fastlagen.	s. 2.
Påskan.	s. 3.
Dans i Höganäs.	s. 4.
Gamla gästgivargårdar och gamla krögare i Höganäs.	s. 5-10.
Vega-färden förbi Kullens fyr i april 1880.	s. 11-12.
Visa: "Vegafärden".	s. 13-15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R

No. 7472 : 1.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e Adress: _____

xSöken: H ö g a n ä s S t a d . . . Berättat av: Direktör N.C.Berg

Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vårfrudagen

firades inte på något sätt i Höganäs. Man sade ingenting om
traman, inte heller att man skulle lägga sig i dagsljus, och
inte heller åt man våfflor.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

No. 7472:2.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress: _____
Söken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Direktör N.C. Berg
Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fastlagen.

-Hur firades fastan?

-När alla sjömännen kom hem skulle katten slås ur tunnan. De kom i regel hem vid julen och stannade sedan i land till fastan.

-Var slog de katten ur tunnan?

-Här nere vid sjön. Under senare år på själva torget och för det tredje också hos Schweitz. Någon levande katt hade de dock aldrig. De voro däremot utklädda, t.ex. till indianer och allt möjligt. Efteråt gick de en runda om Höganäs Övre och Bruket. I senare tid hade de endast maskeradbaler på måndagen hos Schweitz. Den vanliga rätten vid fastlag var eljest bullar med mjölk. Ris förekom inte, varken som prydnad eller som agningsmedel.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:3.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Walter Welin

Härad: Luggude Adress:

~~xxxxxxx~~ Socken: Höganäs Stad. Berättat av: Direktör N.C. Berg

Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Påskan.

-Hur firades påskan?

-Barn och ungdom roade sig med äggjulning, men eljest var det bal på Hotell Schweitz.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:4.

Landskap: S k å n e ..... Upptecknat av: "alter Welin.....
 Härad: L u g g u d e ..... Adress: .....
 Socken: ~~xxxxx~~ H ö g a n ä s S t a d . ..... Berättat av: Direktör N.C. Berg.....
 Uppteckningsår: 1941 ..... Född år 1869 ..... i Höganäs.....

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Dans i Höganäs.

Det var ofta dans vid "Judagården", som var den speciella dansplatsen. Det dansades ibland i hela tre nätter. Judagården var den äldsta gården i Höganäs, men ingen vet varför huset kallas så. /Anmärkning: Judegården vid Bruksgatan 9 kan möjligen vara uppkallad efter en soldat Jute, som lär ha bott där. Gården revs 1923/

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:5.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: Luggude Adress:
 Socken: Höganäs Stad. Berättat av: Dir. N. C. Berg
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Gamla gästgivargårdar och gamla krögare i Höganäs. 1.

Då "Bulan" och "Kajuttan" ännu funnos.

Gästgivargården spelade fordom en stor roll i samhällets liv. Den var liksom samhällets central, där bygdens invånare oftast samlades till rådslag, affärer och - slagsmål.

Förhållandena ha i detta avseende i hög grad förändrats. För ett trettiotal år sedan offrade ungdomarna en mycket stor del av sin tid och sina pengar på krogen. I Höganäs var då ofta avlöningsskvällens program att gå till gästgivargården, betala sin skuld, suppa sig full och bli utkastad. Det var att genomgå den pers, som anstod en riktig karl.

Men gästgivargårdarna ha inte varit till endast för att ge folk möjlighet till utsvävningar och utkastningar. Den gamla gästgivargården hade en betydligt viktigare och värdefullare roll. Den var en fristad för resande, som kommo på besök. "Gästis" var ju stationen och anhalten för hästskjutsen, som utgjorde den tidens kommunikationsmedel och som höll ett samhälle i kontakt med yttervärlden. En av Höganäs' gamla gästgivargårdar, det nuvarande Hotell Schweitz, firade t. ex. redan 1931 sitt hundraårsjubileum.

Innan stenkolsbolaget i Höganäs började sin verksamhet, var denna plats ett litet obetydligt fiskeläge, som låg nere vid stranden av Öresund. Det sägs, att trakten kring fiskeläget var glesare bebyggd än i allmänhet inom Skåne. Marken höjde sig obetydligt över havets nivå och stod större delen av året under vatten, då föga eller intet gjorts för dagvattnets avledande.

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

No 7472:6

Landskap: S k å n e ..... Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: L u g g u d e ..... Adress: .....
 Söcken: H ö g a n ä s S t a d . ..... Berättat av: Dir. N. C. Berg
 Uppteckningsår: 1941 ..... Född år 1869 ..... i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamla gästgivargårdar forts. 2.

Utmed stranden sträckte sig en hög vall av flygsand, och först sedan denna i början av 1800-talet blivit genomgrävd av en djup kanal, kunde marken innanför börja torrläggas och uppodlas. När trakten gjorts mera beboelig och bolagets verksamhet kommit i gång, ökades folkmängden jämförelsevis fort och behovet av nya inrättningar började göra sig kännbart. Det ovanliga inträffade nämligen, att folk från de kringliggande trakterna kom på besök i fiskeläget.

Höganäsbolaget har ända till in i senare tider ombesörjt alla med samhället förknippade angelägenheter, och det var också från detta bolags sida, som tanken på gästgivargård i fiskeläget kom. Greve Eric Ruuth, grundläggaren av och dåvarande ledaren för stenkolsbolaget, tog initiativ till startandet av en gästgivargård i samhället. Det gällde emellertid att för ändamålet anskaffa lämpliga lokaler, och sådana voro inte lätta att finna i Höganäs. Det fanns på den tiden i stort sett inga andra byggnader än några små fiskarbostäder.

Den frågan löstes emellertid så, att greve Ruuth på en auktion i Hälsingborg år 1801 inköpte en byggnad, som tidigare varit ett av Gustav den tredjes kronobrännerier. Byggnaden fördes till Höganäs och uppfördes på själva strandvallen. Denna byggnad, ett efter dåtida förhållanden pampigt trähus, finnes alltjämt kvar i Höganäs, där det nu går under benämningen "kontrollörshuset". Det är beläget på samma ställe där det först uppbyggdes, och det finnes ännu vissa saker i byggnaden som förmåla, att den en gång varit gästgivargård. Således finnes i väggen till ett av rummen

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:7

Landskap: Skåne Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: Luggude Adress:
 Socken: Höganäs Stad. Berättat av: Dir. N. C. Berg
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Gamla gästgivargårdar. forts. 3

ännu kvar den s.k. "matluckan" från det första gästgiveriets dagar. I denna byggnad förekom emellertid endast första klassens servering; någon andraklasskrog fanns inte. Men en företagsam kronolots vid namn Jöns Westerberg kom på idén att inrätta en dylik krog på Nedre "Bulan", som denna i allmänhet benämndes, blev inrymd i den nuvarande Lindgrenska fastigheten vid Sundstorget. Frekvensen här var ganska stor, och det behövdes tvenne byggnader för att driva rörelsen. Den ena av dessa byggnader finnes ännu kvar vid Hamngatan. Den andra, som var inne på gården och gick under namnet "Kajuttan", har däremot för längesedan skattat åt förgängelsen. Denna del av gästgiveriet övertogs sedermera av en av Westerbergs döttrar, som innehade den in på 1840-talet, då den upphörde.

Samtidigt med inrättandet av gästgivargård anordnades postskjuts till Hälsingborg fyra dagar i veckan. Men för att återgå till den förnämsta och absolut första gästgivargården i Höganäs, så flyttade denna efter några år ifrån "kontrollörshuset" upp till Övre. Bolaget hade på allvar börjat bearbeta gruvorna vid Ryd och givetvis hade tjänstemännen största delen av sitt arbete förlagt till denna samhällsdal, vilken för övrigt därmed blev den mest framträdande och mest betydande. Då ansågs det, att en så viktig inrättning som gästgivargården också borde förläggas till Ryd.

På bolagets föranstaltande uppfördes en träbyggnad vid nuvarande Gruvtorget precis framför den plats, där Stadshotellets nu är beläget. Här var under flera år den enda gästgivargården av första klass förlagd. Det var ingen konkurrens för innehavaren till att börja med.

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

N 7472:8

Landskap: ..... S k å n e ..... Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: ..... L u g g u d e ..... Adress: .....
 Söcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Dir. N. C. Berg
 Uppteckningsår: 1941 ..... Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamla gästgivargårdar. forts. 4.

År 1830 inträffade emellertid en händelse i samhället som gav anledning till att ännu en gästgivargård tillkom, och denna nya gästgivargård blev så småningom den ledande. Spritträttigheterna överflyttades nämligen från Övre till Nedre, och på Övre fick man nöja sig med en vanlig ölkrog.

Den händelse som inträffade var en efter dåtida förhållanden stor eldsvåda på Nedre. Inte mindre än fem fiskarhus blevo lågor-nas rov. Dessa fiskarbostäder nedbrunno fullständigt, och där de legat blev en präktig tomt för en gästgivargård. Det var en tjänste-man vid stenkolsbolaget vid namn Killman, tillhörande en sedermera välkänd släkt i Höganäs, som kom på tanken att uppföra och inrätta en gästgivargård just där de fem fiskarhusen legat. Så tillkom det nuvarande Hotell Schweitz, och Nedre hade åter väldet över Övre. Det var 1831, som det ursprungliga gästgiveriet vid Sunds-torget tillkom, och det har således i år existerat i jämnt 110 år.

Denne Killman, som startade gästgiveriet, var gästgivare där till sin död år 1849, och hans änka bedrev sedan rörelsen till år 1854. Detta år försålde gästgivargården till en f. d. guldgravare från Kalifornien vid namn Bjuvström, som innehade densamma ända fram till 1873.

Det är tydligt, att denna gästgivargård, som innehade rättig-heterna, gick utmärkt och gav god nettobehållning åt sin innehava-re. På Övre bedrevs den förut nämnda ölkrogen till 1863, då bygg-naden som uppförts av bolaget, nedrevs och uppfördes i Fiskargatan, där den alltjämt tjänstgör som arbetarbostad. Intill samma plats, där byggnaden legat, uppfördes ett nytt hus, och det är detta som

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:9

Landskap: Skåne Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: Luggude Adress:
 Socken: Höganäs Stad. Berättat av: Dir. N. C. Berg
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Gamla gästgivargårdar. forts. 5.

utgjorde det ursprungliga Hotell Höganäs. Rättighet blev så småningom tilldelad även detta hotell, då platsen utvecklat sig så, att det ansågs behövt med tvenne ordentliga gästgivargårdar.

Bland källarmästarna på Övre kan nämnas en H. W. Schweitz, tillhörande en släkt som sedermera varit intimt knuten till Höganäs' gästgivargårdar. Denne Schweitz överlämnade rörelsen till en källarmästare Johnsson, vilken innehade den till år 1873, det år då koleran utbröt i Höganäs. Det kan nämnas, att såväl källarmästaren som hans fru och dotter samt hela betjäningen med undantag av en enda avled under den svåra koleraepidemien. När sjukdomen rasat ut och normala förhållanden återinträdde, övertogs hotellet av en handlande Oskar Zimmerdahl, som hade det till 1878, då H. W. Schweitz kom tillbaka. Han gjorde emellertid då endast en kortvarig visit som källarmästare. Han hade tidigare övertagit gästgivargården på Nedre och överlämnade därför snart den på Övre till en källarmästare vid namn Algot Karlsson. Källarmästarna, som senare innehade detta hotell, nämligen Johnsson, Ekvall och Svärd, voro välkända höganäsare. Gästgivargården på Nedre innehades av guldgrävaren Bjuvström till 1873, då källarmästarsläkten Schweitz gjorde sitt intåg i denna gästgivargård. Det var samme H. W. Schweitz som flyttade från Övre till Nedre och som således har stått för rusthållet på båda hotellen samtidigt under några år. Denne Schweitz, som var en mycket företagsam man, tillbyggde snart en tredje flygel till gästgivargården på Nedre, och år 1883 lät han uppföra teatern.

Är den gamla gästgivargården för många ett minne från svunna dagar, så är säkerligen teatern på Schweitz det i ännu högre grad.

Skriv endast på denna sida! forts.

ACC. N:R.

No. 7472 : 10.

Landskap: S k å n e ..... Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e ..... Adress: .....
Söcken: H ö g a n ä s S t a d ..... Berättat av: Dir. N. C. Berg
Uppteckningsår: 1941 ..... Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamla gästgivargårdar. forts. 6.

Ungdomens nöjen voro oftast förknippade med denna lokal, och då biografen kom, fick den lokal just i denna teater.

Gästgivargården på Nedre har sedan varit i händerna på medlemmar av släkten Schweitz ända tills då källarmästare Johansson övertog hotellet. Det har varit många ombyten av källarmästare sedan H. W. Schweitz började på gamla "Gästis". Har inte en son till innehavaren övertagit hotellet, så har det alltid varit en kusin. En Schweitz har det i varje fall varit.

Många äro de episoder, som i gångna dagar utspelats på den gamla gästgivargården, som nu är ett modernt hotell. Alla höganäsare känner väl till historien om mannen som blev "överfull" på Schweitz och som i vederbörlig ordning skulle utkastas av mästern själv. Mannen fick rockfliken i klämma vid gästgivar dörren och utbrast helt spontant:

-Släpp fracken, Schweitz, annars välter jag hotellet.

Detta har sedan varit ett ordstäv i Höganäs och användes ofta ännu i dag.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472 ://

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: L u g g u d e Adress:
 xSöcken x H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Direktör N.C.Berg
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Vega-färden förbi Kullens fyr i april 1880.

Den 15 april 1880 just som jag och de övriga skolbarnen hade frukostrast i Holméns skola blevo vi alla överraskade av de många flaggorna i hamnen, och naturligtvis skulle vi alla dit ner för att se vad som stod på.

Alla fartygen voro flaggprydda, men ytterst vid kajen låg jakten "Tapperheten" med sin gamle vänlige kapten And. Bengtsson. Jakten, som visserligen var halvlastad, hade fått order från Stenkolsbolaget att taga alla Bolagets tjänstemän, fruar och barn ut i Sundet för att möta Vega, som hade passerat Skagen föregående eftermiddag kl. 5. 30. När jag fick se alla barnen från Mamsell Killmans skola - tjänstemännens barn gingo allmänt i Mamsell Killmans skola, däribland min egen syster - hoppade även jag ombord. Syster, som var några år äldre än jag, ville köra mig i land igen, men då kom den alltid gemytliga kamrer Joh:s Jönsson och gav mig tillåtelse att stanna.

Sedan vi intagit en stor mangelkorg full med smörgåsar från Schweitz hotell, lämnade vi piren för att möta Nordenskjöld och Vega. När vi kommit strax utanför prickarna, som utmärka inseglingen till Höganäs, blev det stiltje och vi kunde inte komma ur fläcken. Då observerade fyrmästare Rundkvist på Svinbådan oss, och han var gentil nog att komma med sin roddbåt och fyra roddare och tog oss på släp ett stycke ut i Sundet. Sedan blev det vind i seglen. Nu började Malmöbåtarna anlända, däribland en med 300 Lundastudenter ombord, sedan kommo flera danska ångare fullpackade med passagerare och danska studenter, och till slut kom Framåt från Hälsingborg, som fick nöjet att först få syn på Vega.

Mellan kl. 5 och 6 på eftermiddagen kom Vega. Nordenskjöld och Palander stodo på kommandobryggan. Sedan kommo alla ångarna efter.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472 : 12.

Landskap: S k å n e ..... Upptecknat av: Walter Welin .....
 Härad: L u g g u d e ..... Adress: .....
 Söcken: H ö g a n ä s S t a d . . . . . Berättat av: N.C. Berg .....
 Uppteckningsår: 1941 ..... Född år 1869 ..... i Höganäs .....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vegafärden forts. 2.

Vi hade hela eftermiddagen haft det mycket festligt och själva glanspunkten var naturligtvis när vi mötte Vega och alla musikkårerna spelade. Så festligt har väl aldrig Öresund sett ut, men ovanpå allt ihop höllo vi på att bli överseglade när vi kom in i ångbåtsflotttiljen. En av de stora Malmöbåtarna höll på att ramma oss, men gamle rorgångaren Anders Nilsson Skotte, som var en beprövad man, "föll undan", och vi gingo fria.

En besynnerlig sak hände när vi landade i Höganäs igen - vi hade tappat bort kyrkoherde Herring och hans flickor. De stodo ej att finna, men till slut uppenbarade de sig. Sjösjukan hade tagit ut sin rätt, och prästen jämte flickorna hade krupit ned i lastrummet och till slut somnat.

Av personer, som nu leva och som voro med på Tapperheten från Höganäs, tror jag endast att det finnes två, nämligen konsulinnan Johnsson och jag.

En annan båt från Höganäs var också ute i Sundet, kapten Jonas Lindgren, jämte en hel del av gubbarna i själva Höganäs och några ungdomar. Jag kommer särskilt ihåg David Pride, N. Berg, skollärare Holm, och bland ungdomarna kapten Norrthon och f.d. kustuppsyningsman Ljungberg. Dagen var i allo glad och angenäm, och därtill kom det historiska minnet, så vi hade all orsak att vara belåtna. Någon tid efter kom en kuplettsångare från Stockholm och sjöng en sång till Vegas ära. Kanske den utgjorde väl mycket reklam för källaren Pelikan i Stockholm, men den gav i alla fall en bra förklaring över festligheterna för Nordenskjöld och hans män. Visserligen har jag aldrig sett verserna i tryck. Jag hörde dem sjungas två gånger, men jag vill minnas att de lät så här:

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472 :13.

Landskap: S k å n e ..... Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: L u g g u d e ..... Adress: .....
~~xxxx~~ Söcken: H ö g a n ä s S t a d . ..... Berättat av: N.C.Berg
 Uppteckningsår: 1941 ..... Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vegafärden. 1 /Visan/

På kvällskvisten kilar man alltid så nyter,
från hemmet och gumman i hast man utbyter,
mot trevliga vänners krets uti sta'n.
Man träffar dem alltid uppå Pelikan.

Där tar man en tuting och politiserar,
om Kungen och riksdagens gubbar m.m.
om kejsarn av Ryssland och Hartman den f.-n.
Och allting diskuteras uppå Pelikån.

Men bli de politiska frågorna sega,
då segla vi glatt med Palander på Vega,
och Nordenskjöld följa på Ishavets ban,
som vi sitta glada uppå Pelikan.

Det var mig en tusan som kunde sig pina,
igenom det Beringska sundet till Kina.
I Peking kinesade han uti sta'n,
och fick där traktering uppå Pelikan.

Sen kilade han genom Zueskanalen,
kom fram till Neapel, där började balen.
På rosor där vandrade han hela da'n
Som vi vandra glada ifrån Pelikan.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:14

Landskap: Skåne Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Luggude Adress:
Söcken: Höganäs Stad. Berättat av: N.C. Berg
Uppteckningsår: 1941 Född år 1869 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vegafärden 2 /Visan/

Till Albions ö han ställde färden
ohh var på visit i den husliga härden,
han plumpudding mumsade i gamman och van
som vi äta biffstek uppå Pelikan.

En avstickare sedan han gjorde kantänka
till världssta'n Paris där champagnepärlorna blänka,
där träffade han prinsen av Calle Montan,
och då blev det glädje som på Pelikan.

Där fick han medaljen så stor som en måne,
så tjock som en välgräddad limpa i Skåne,
den kosta tolv tusen den gula kaschan-
vad gör det i toddar uppå Pelikan?

Kring honom parisiskor svärma som myggen,
men kall som en isbjörn han vände dem ryggen.
Och till Köpenhamn for Nordpolens titan
med längtan och trängtan som till Pelikan.

Herr Sörensen tog honom mot uti famnen,
när detta var gjort vändes åter till hamnen,
där Vega på böljan låg stolt som en svan,
och krängde som gubbarna på Pelikan.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7472:15

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e

Adress:

Söken: H ö g a n ä s S t a d .

Berättat av: N.C. Berg

Uppteckningsår: 1941

Född år 1869 i Höganäs

Vegaförden 3. /Visan/

I Stockholm där firas båd han och Palander,
och fyrverkas skall det, så länge man kan där,
och höjas på glasen och vridas på kran,
och illuminerad blir ock Pelikan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!